

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 2(25)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

УДК 330-339;321.7;159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Саввич І. Г., канд. філол. наук — відповідальний редактор

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Піла В. І., д-р екон. наук, проф., Радзівеський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф.

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Піляєв І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подоляка А. М., д-р юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 1 від 27 січня 2010 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Наукові праці МАУП / Редкол.: В. Б. Захожай (голов. ред.) та ін. — К. : МАУП, 2001. — Вип. 1. —

К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — Вип. 2(25). — 270 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з економічних і психологічних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 14 червня 2007 р.).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2010
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	5	Кім Л. С. Концептуальні підходи до стратегічного управління персоналом	72
Малащук Д. В. Дослідження і функціонування нейромереж на валютному ринку	5	Цуцулескі Александар Структурні зміни на міжнародному ринку туристичних послуг	76
Хачатрян О. Проблеми регулювання національних фінансових систем в умовах глобалізації	9	Нгуен Куинь Май Секьюритизація в “Большой Восточной Азии” и дипломатические стратегии Вьетнама	84
Атакишиев М. Д., Салимов С. М. Роль енергетики в стратегії устойчивого розвитку Азербайджанской Республики	15	Кєсковскі З. В. Комунікативний менеджмент та його роль в інформаційному забезпеченні системи державного управління Болгарії	90
Юсеф Н. Н. Перспективи розвитку міжнародних економічних відносин України та Сирії	24	Жанкевіч Л. В. Розвиток господарського контролю: історичний аспект	96
Задорожний В. П. Державне управління інвестиційним процесом як об’єкт дослідження в науковій літературі	28	Захожай О. А. Еволюція наукових підходів до аналізу місця і ролі держави в ринковій економіці	101
Ейсмонт В. С. Сучасна парадигма державного регулювання економіки та її сфер	34	Газанфаров Єльчін Муслім огли Методичні підходи до формування системи фінансової безпеки банку	107
Куслії В. О. Інвестиційний потенціал України в контексті інноваційного розвитку	44	ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	116
Ручка Н. В. Екологічна економіка і промислова екологія – теоретичні засади стійкого екологічно безпечного розвитку суспільства	47	Медвідь Ф. М. Інформаційна безпека України: генеза і становлення	116
Мельник П. П. Еколого-економічні проблеми в галузі рослинництва	53	Мусали Ерол Салех-оглу Проблеми і тенденції розвитку модернізаційних процесів в Україні	123
Головач Н. В. Сучасні аспекти визначення професійної спрямованості студентів напряму “Менеджмент”	57	Луценко М. О. Взаємозв’язок демократії та громадянського суспільства в Україні	130
Рижиков В. С. Значення економічної культури юриста в стабілізації макроекономіки	62	Серпінський А. О. Україна в системі монополярного і мультиполярного світу	134
Рожкова Е. М. Методологічні основи організації обліку на підприємствах промисловості	67	Приймак Ю. В. “Використання” демократичного досвіду людства в процесі здійснення демократичних реформ в Україні	139

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Наукові праці МАУП, 2010, вип. 2(25), с. 107–115

Розглядаються питання системного забезпечення фінансової безпеки банку.

Зважаючи на глобальні тенденції, що відбуваються у світі, тенденції розвитку сучасного суспільства висувають на перше місце питання безпеки. І якщо останніми роками це переважно стосувалося проблем світового тероризму, то нинішня ситуація зміщує акценти у бік економічних загроз. Причинами і центром подій глобальної економічної кризи є світова фінансова система. Саме нестабільність, прорахунки і масштаби операцій на світових фінансових ринках призвели до економічної кризи. А оскільки банківська система є основною складовою не тільки світової фінансової системи, а й окремої країни, то нині питання забезпечення фінансової безпеки банків виходять на перший план.

Однак, для її забезпечення банкам необхідний певний механізм, який давав би можливість на постійній основі здійснювати діагностичні та превентивні дії, спрямовані на підтримання належного рівня фінансової безпеки.

Дослідженнями у сфері фінансової безпеки на рівні держави, підприємств і меншою мірою банків займалися такі вчені, як С. І. Адаменко, Д. А. Артеменко, О. І. Барановський, І. О. Бланк, О. Ф. Балацький, О. Д. Василик, П. А. Герасимов, К. С. Горячева, А. О. Єпіфанов, М. М. Єрмошенко, М. І. Зубок, Г. П. Іванова, С. М. Ілляшенко, У. Г. Крижанівська, Є. М. Коротков, Л. О. Лігоненко, Р. Лис, В. П. Москаленко, Є. В. Новосядло, Б. А. Райзберг, О. О. Терещенко, С. Я. Салига, І. В. Сало, Є. А. Уткін та ін.

Високо оцінюючи їхній внесок у розв'язання проблем забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях і в різних сферах, потрібно зазначити, що питання фінансової безпеки банків все ще недостатньо вивчені. Значна кількість проблем у сфері забезпечення фінансової безпеки банків

призводить до зниження ефективності їх діяльності. Основними проблемами, на нашу думку, є такі: банки приділяють недостатньо уваги контролю над ризиками; уповільнена реакція на виникаючі кризові ситуації; неспроможність здійснювати ефективне фінансове управління.

Сучасний рівень розвитку економічної науки дає можливість розв'язати більшість із зазначених проблем, тому головним завданням вважаємо за допомогою розрізнених досліджень з даної теми створити єдину систему, застосування якої на практиці забезпечить стабільну та ефективну діяльність банків. Така система являтиме собою сукупність фінансових важелів і методів прогнозування, а також нейтралізації кризових явищ для забезпечення стабільної та ефективної діяльності банківської установи. Вона має вирішувати такі завдання:

- 1) здійснення моніторингу фінансового стану банку для більш раннього виявлення найменших кризових ознак;
- 2) визначення масштабів кризового стану;
- 3) дослідження основних факторів, що спричиняють кризовий стан;
- 4) розробка та реалізація заходів щодо запобігання кризам;
- 5) контроль над виконанням заходів щодо забезпечення фінансової безпеки банку й оцінка отриманих результатів;
- 6) забезпечення стабільної та ефективної діяльності банку як у короткостроковому, так і довгостроковому періодах.

Слід зазначити, що втрата контролю над станом зовнішнього і внутрішнього середовища призводить до розвитку кризових ситуацій у банку.

Головною проблемою, на наш погляд, є те, що часто про необхідність забезпечення фінансової

безпеки згадують тоді, коли вже неможливо уникнути кризи. Тому вважаємо, що необхідно інтегрувати систему фінансової безпеки безпосередньо в систему управління банком. Це дасть можливість здійснювати не тільки заходи з нейтралізації кризових явищ у діяльності банку, а й поточний моніторинг його кризового середовища з метою максимально швидкого реагування на виникаючі загрози. Також це дає можливість впливати на ефективність діяльності банку шляхом оптимізації фінансового управління.

Визначивши місце запропонованої системи фінансової безпеки у діяльності банку, розглянемо особливості її будови.

Варто виокремити такі компоненти системи:

1. Мета — забезпечення стабільної, безкризової та ефективної діяльності банку.

2. Функції:

- визначення потенційних проблем: ідентифікація проблеми, оцінювання її масштабів, визначення факторів, що спричинили проблеми і можуть погіршити ситуацію;
- усунення проблем: вибір необхідних важелів впливу на проблему, а також визначення методів її усунення;
- контроль результативності: аналіз ефективності вжитих заходів і повторна перевірка на наявність проблеми;
- забезпечення ефективного фінансового управління здійснюється шляхом вико-

ристання відповідного фінансового інструментарію і специфічних методів фінансового управління.

У рамках реалізації зазначених функцій пропонуємо структуру побудови системи фінансової безпеки банку (рис. 1).

Запропонована система базується на таких принципах:

1. Принцип мінливості. Будь-який банк через помилки, яких припустився у фінансовій та управлінській сферах, може стати жертвою кризи. Цей принцип пояснює необхідність здійснення діагностичних, а також превентивних заходів щодо забезпечення стабільної та ефективної діяльності.

2. Принцип об'єктивності. Аналітик, який оцінює ймовірність зниження рівня фінансової безпеки, а також ймовірність виникнення кризової ситуації, повинен робити це на основі певної методики аналізу, а не виходячи зі своїх суб'єктивних міркувань.

3. Принцип обачності. Передбачає формування суджень, здійснених в умовах невизначеності, таким чином, щоб уникнути завищення або заниження ймовірності настання кризи або порушення фінансової рівноваги.

4. Принцип безперервності та оперативності. Процес забезпечення фінансової безпеки банку має здійснюватися на постійній основі, що дає можливість своєчасно відреагувати на появу не-

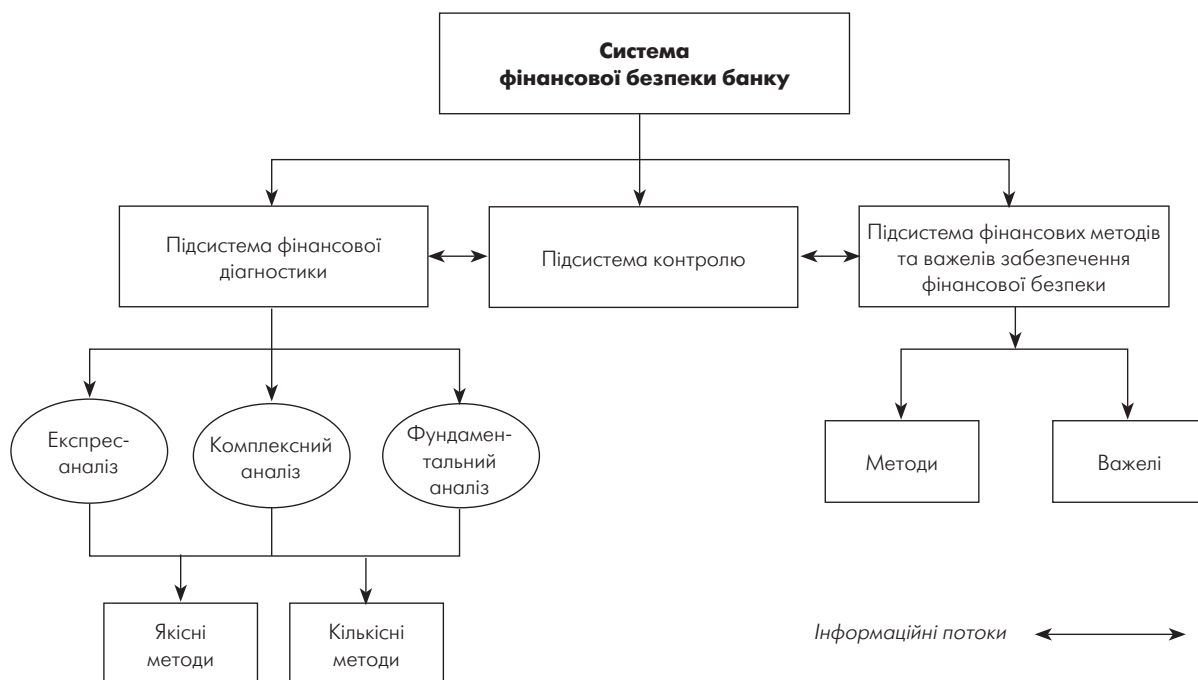

Рис. 1. Система фінансової безпеки банку

гативних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

5. Принцип конфіденційності. Результати діагностики ймовірності настання криз і зниження фінансової стійкості мають бути комерційною таємницею банку, оскільки розголошення даних може викликати негативну реакцію клієнтів, партнерів, контрагентів та інвесторів.

6. Принцип комплексності та системності. Оскільки фактори, які призводять до зниження рівня фінансової безпеки банку, зумовлюються різними причинами, необхідно оцінювати фінансову ситуацію як взаємодію комплексу змінних усередині організації, відстежуючи при цьому вплив зовнішнього середовища та зміни його стану.

7. Принцип явності інтерпретації результатів. Результати аналізу і рекомендації щодо забезпечення фінансової безпеки банку мають бути чіткими та ясними, щоб уникнути їх неправильного розуміння, і, як наслідок, помилкових дій з боку керівництва.

8. Принцип альтернативності варіантів розвитку. В умовах нестабільності зовнішнього середовища розвиток майбутніх подій практично завжди має альтернативний ймовірнісний характер. Існує безліч можливих результатів прийняття рішень з різними ймовірностями їх виконання. Тому, приймаючи рішення про вибір можливого варіанту усунення кризової ситуації, слід враховувати можливість багатоваріантного розвитку подій. Який з варіантів матиме розвиток — заздалегідь невідомо. Отже, необхідно розробити кілька варіантів антикризових заходів і тримати в запасі відповідні ринкові стратегії, як мінімум: оптимістичну, найбільш ймовірну (базову) і песимістичну.

9. Принцип дотримання компромісу між ступенем ризику та очікуваними результатами (принцип виправданого ризику).

Багатоваріантність розвитку подій пов'язана з ризиком, який зумовлений неспроможністю передбачити як всі можливі варіанти розвитку подій, так і вірогідності їх виникнення (фактор невизначеності).

Отже, існує ймовірність прийняття неправильного рішення. При цьому орієнтація на інноваційний розвиток, на агресивну ринкову стратегію пов'язана з підвищеним ризиком. Однак вигравш у разі удачі може бути величезним, що компенсує високу ризикованість. У ринковій економіці спостерігається прямо пропорційна залежність між результатом та рівнем ризику. Іншими словами, з ряду можливих альтернативних варіантів результат з великим очікуваним доходом є і най-

більш ризикованим. Водночас необхідно відзначити, що ця залежність у загальному випадку має нелінійний характер і часто не завжди настільки однозначна. Схему дії запропонованої системи подано на рис. 2.

Основа запропонованої системи складає діагностика фінансового стану банку і його ризиків, застосування необхідних превентивних і антикризових заходів, а також здійснення контролю на всіх етапах роботи системи та оцінка її ефективності.

Першим етапом роботи системи фінансової безпеки банків є здійснення фінансової діагностики банку на предмет оцінювання рівня його фінансової безпеки. Практично оцінювання здійснюється шляхом розрахунку ряду фінансових показників, виявлення й оцінювання внутрішніх і зовнішніх ризиків банку, а також проблемних аспектів у його діяльності. Крім того, необхідно проводити й експертні (якісні) оцінювання діяльності банку, оскільки розрахунок одних лише кількісних показників не дає можливості зробити обґрунтований висновок про рівень фінансової безпеки.

У результаті діагностики банківський аналітик зможе отримати обґрунтовані висновки про поточний рівень фінансової безпеки, про ключові загрози діяльності банку та розробити найкращу модель поведінки банку в даній ситуації. У разі позитивної оцінки заходи щодо забезпечення фінансової безпеки банку можуть обмежитися посиленням контролю над проблемними аспектами в роботі банку. Якщо ж був отриманий висновок про недостатність рівня фінансової безпеки, то аналітику слід оцінити масштаби кризових явищ в банку і сформулювати на основі результатів діагностики перелік заходів з недопущення кризи в діяльності банку. Зазначений перелік має включати в себе набір фінансових важелів, використання яких у такій ситуації є найбільш оптимальним. Важелі є основою для формування переліку фінансових методів, які ліквідують кризові ситуації, а також забезпечать збільшення рівня фінансової безпеки банку, що може проявлятися як у зростанні його фінансової захищеності, так і зростанні ефективності його діяльності.

Після проведення низки превентивних або антикризових заходів необхідно оцінити їх ефективність. Критерієм ефективності в даному випадку буде збільшення рівня фінансової безпеки. Практично це здійснюється шляхом проведення повторної діагностики. Аналітик при цьому оцінює не тільки фактичний рівень фінансової безпеки банку, а й зміни у рівні ризиків.

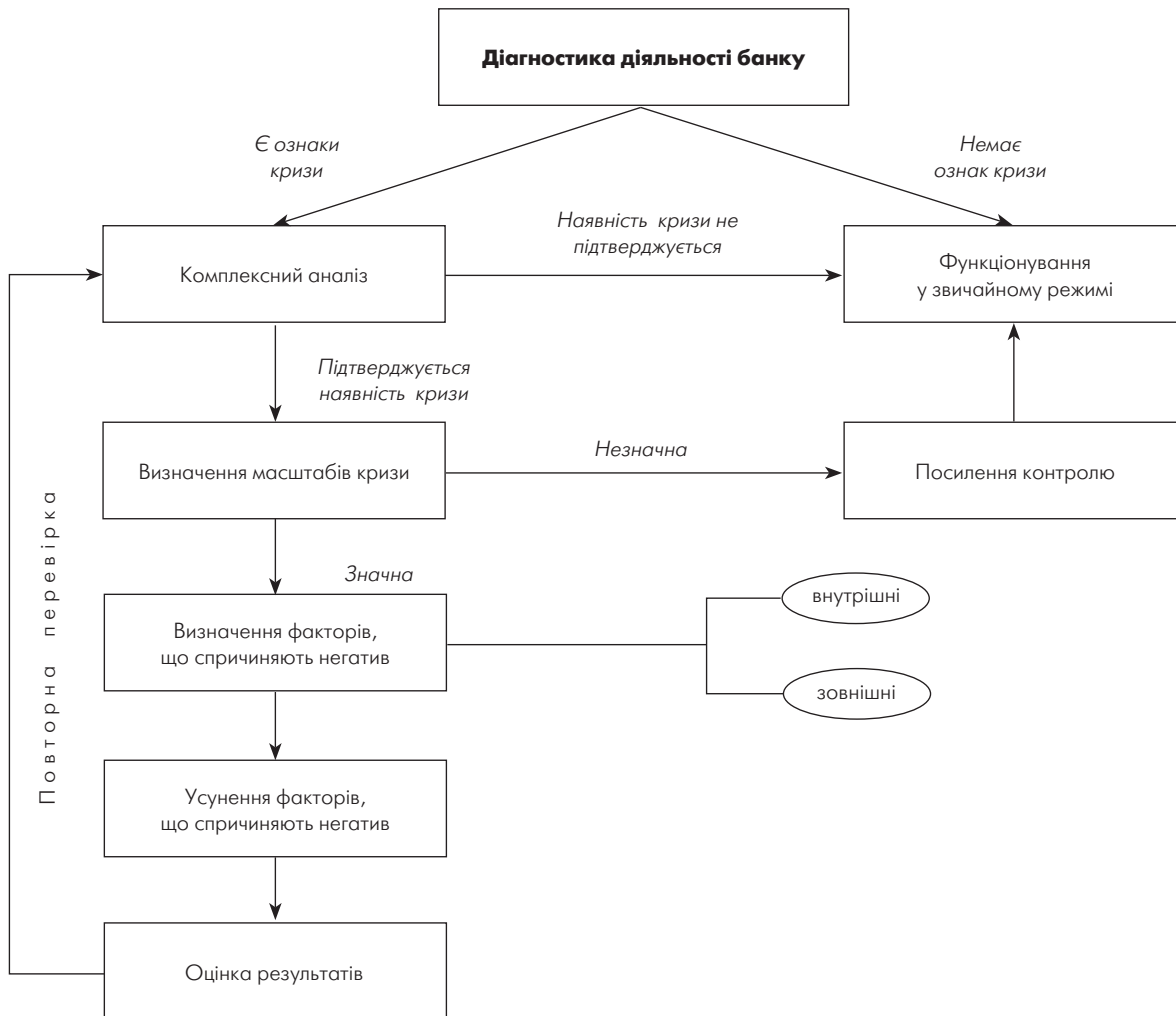

Рис. 2. Схема дії системи фінансової безпеки банку

Якщо рівень фінансової безпеки підвищується до прийнятного рівня, банк продовжує роботу в звичайному режимі. В іншому випадку розробляється новий набір заходів щодо підвищення фінансової безпеки. Цей цикл може повторюватися кілька разів, поки не буде досягнуто належного рівня фінансової безпеки банку.

Запропонована система дасть можливість виявляти і боротися з реальними причинами криз, а не їх наслідками. Водночас фіктивні та навмисні кризові ситуації практично неможливо спрогнозувати. Адже такі ситуації не є нормальними з точки зору функціонування банку. Вони генеруються самим банком, що суперечить логіці функціонування системи, оскільки вважається, що банки прагнуть уникати кризових явищ з метою забезпечення стабільності та ефективності своєї роботи. Крім того, у випадку навмисних дій з ме-

тою створення кризової ситуації система фінансової безпеки зіткнеться з низкою перешкод для її нормального функціонування: фальсифікація даних фінансової звітності, саботаж результатів аналізу з боку осіб, зацікавлених у створенні кризи, ігнорування сигналів від окремих підсистем системи фінансової безпеки, маніпулювання даними тощо.

Тому запропонована система буде працювати з реальними кризовими ситуаціями, тобто тими, що були зумовлені об'єктивними внутрішніми або зовнішніми факторами за відсутності злих намірів з боку самого банку. Систему рекомендовано використовувати всередині банку, а не в зовнішньому середовищі, оскільки вона передбачає доступ до конфіденційної інформації. Зважаючи на викладене, сформулюємо визначення системи фінансової безпеки банку як сукупність

взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних і контрольних заходів фінансового характеру, які мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити їх належний рівень і нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища.

Отже, систему фінансової безпеки пропонується інтегрувати в систему управління банком, завдяки чому можна здійснювати постійний контроль за ризиковим середовищем банку і приймати своєчасні та обґрунтовані рішення. Її дія має ґрунтуватися на принципах мінливості, обачності, об'єктивності, безперервності та оперативності, конфіденційності, комплексності й системності, наявності в інтерпретації результатів, що дасть можливість забезпечити стабільну, безкризову та ефективну діяльність банку.

Система фінансової безпеки включає в себе підсистему фінансових методів і важелів, яка по суті є центральною підсистемою. Вона формує ядро системи фінансової безпеки банку. Використовуючи запропоновані методи і важелі, банківська установа матиме змогу запобігати появі кризових ситуацій на початкових стадіях і визначати причини їх виникнення, що створить умови для ефективної діяльності банку.

Завданнями підсистеми фінансових важелів і методів у системі фінансової безпеки є:

- вибір оптимальних антикризових стратегій та інструментарію;
- нейтралізація кризових явищ;
- усунення причин і наслідків кризи;
- забезпечення ефективної діяльності банку.

Але передусім необхідно визначити межі використання нами фінансових категорій. Тобто уточнити, що саме потрібно віднести до методів і важелів. Відповідно до загальноприйнятих підходів основними елементами будь-якого фінансового механізму є [8]:

- 1) фінансові методи;
- 2) фінансові важелі;
- 3) правове забезпечення;
- 4) нормативне забезпечення;
- 5) інформаційне забезпечення.

При цьому під фінансовими методами розуміються різні способи впливу фінансових відносин на господарський процес. До них відносять: фінансове планування, фінансове прогнозування, фінансовий аналіз, інвестування, оподаткування, матеріальне стимулювання і відповідальність, страхування, заставні операції, трансферні операції, трастові операції, оренда, лізинг, факторинг, фондоутворення,

взаємостосунки з акціонерами, іншими господарюючими суб'єктами, органами державного управління. Дія методів полягає в утворенні і використанні грошових фондів. Фінансові важелі є прийомами дії фінансового методу. Це може бути прибуток, дохід, амортизаційні відрахування, фінансові санкції, ціна, орендна плата, дивіденди, відсоткові ставки, дисконт, цільові фонди, вклади, пайові внески, інвестиції, котирування валютних курсів, форми розрахунків, види кредитів, франшиза і т. п.

Таким чином, дія фінансових методів відбувається через застосування фінансових важелів. Однак, наведені визначення зазначених фінансових категорій мають той недолік, що вони занадто універсальні і тому підходять для будь-якого господарюючого суб'єкта. Але банк є особливим специфічним видом підприємства, предметом діяльності якого є гроші. Причому крім коштів банк має також і зобов'язання перед вкладниками та кредиторами. Тож, відповідно, фінанси банків мають свої особливості. Тому у процесі управління фінансами в банках буде більш правильним використовувати такий підхід.

Управління фінансами банку, як система економічного управління, включає в себе:

- 1) керовану систему (об'єкт управління: капітал, позикові та залучені кошти, активи, фінансовий інструментарій, ліквідність, банківські операції, фінансові результати);
- 2) керуючу систему (суб'єкт управління: керівництво банку);
- 3) функціональну підсистему (інструменти управління: планування, регулювання, аналіз, контроль);
- 4) підсистему забезпечення (блок забезпечення процесу управління фінансами: нормативне, інформаційне, технологічне і кадрове забезпечення).

Виходячи з цього, на зразок фінансових методів розглянемо інструменти фінансового менеджменту банку (планування, регулювання, аналіз, контроль), які впливають на господарський процес за допомогою певних важелів.

До основних важелів, за допомогою яких банк здійснюватиме управління фінансовою безпекою, можна віднести: капітал, залучені та позикові ресурси, валютну позицію, активи, ліквідність і платоспроможність, банківські продукти та операції, фінансові результати (прибуток, доходи), заробітну плату, податки та ін.

Комбінація зазначених методів і важелів становить підсистему фінансових методів і важелів

забезпечення фінансової безпеки, яку схематично зображено на рис. 3.

Таким чином, ми визначили теоретичні методи і важелі, які можуть бути використані для управління рівнем фінансової безпеки комерційного банку. Водночас, банківська система України має низку особливостей, які потрібно враховувати в процесі управління фінансовою безпекою. Тому вважаємо за необхідне визначити перелік тих фінансових важелів і методів, використання яких буде найдоцільнішим для вітчизняних банків.

Необхідно підкреслити, що управління капіталом є одним із ключових фінансових методів, який потрібно використовувати для забезпечення фінансової безпеки банку, а також усунення та подолання будь-яких банківських криз. За інших однакових умов, чим вище рівень капіталізації банку, тим вище його здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансової безпеки. З цього також випливає висновок, що одним з основних важелів, який дає можливість підвищити рівень фінансової безпеки у кризо-

вих ситуаціях, є збільшення статутного капіталу банку.

У частині управління кредитним портфелем можна виокремити три основні рекомендації для вітчизняних банків:

1. Застосування політики обмеженого зростання. Занадто швидкий розвиток банку створює серйозні передумови для порушення стабільності його роботи. Неможливо зберігати гарну якість кредитних портфелів за існуючих вибухових темпів зростання вітчизняної банківської системи.

2. Участь у роботі кредитних бюро. Банки все частіше стикаються з тим, що позичальники вводять їх в оману, надаючи недостовірну інформацію (у тому числі, про наявність або відсутність кредитів в інших банках). Кредитні бюро у свою чергу дають можливість ефективно виявляти неблагонадійних позичальників.

3. Постійне вдосконалення кредитних методик. Необхідно відслідковувати проблемні кредити і виявляти загальні причини їх виникнення. У випадку їх виявлення потрібно використовувати модифіковані методики кредитування.

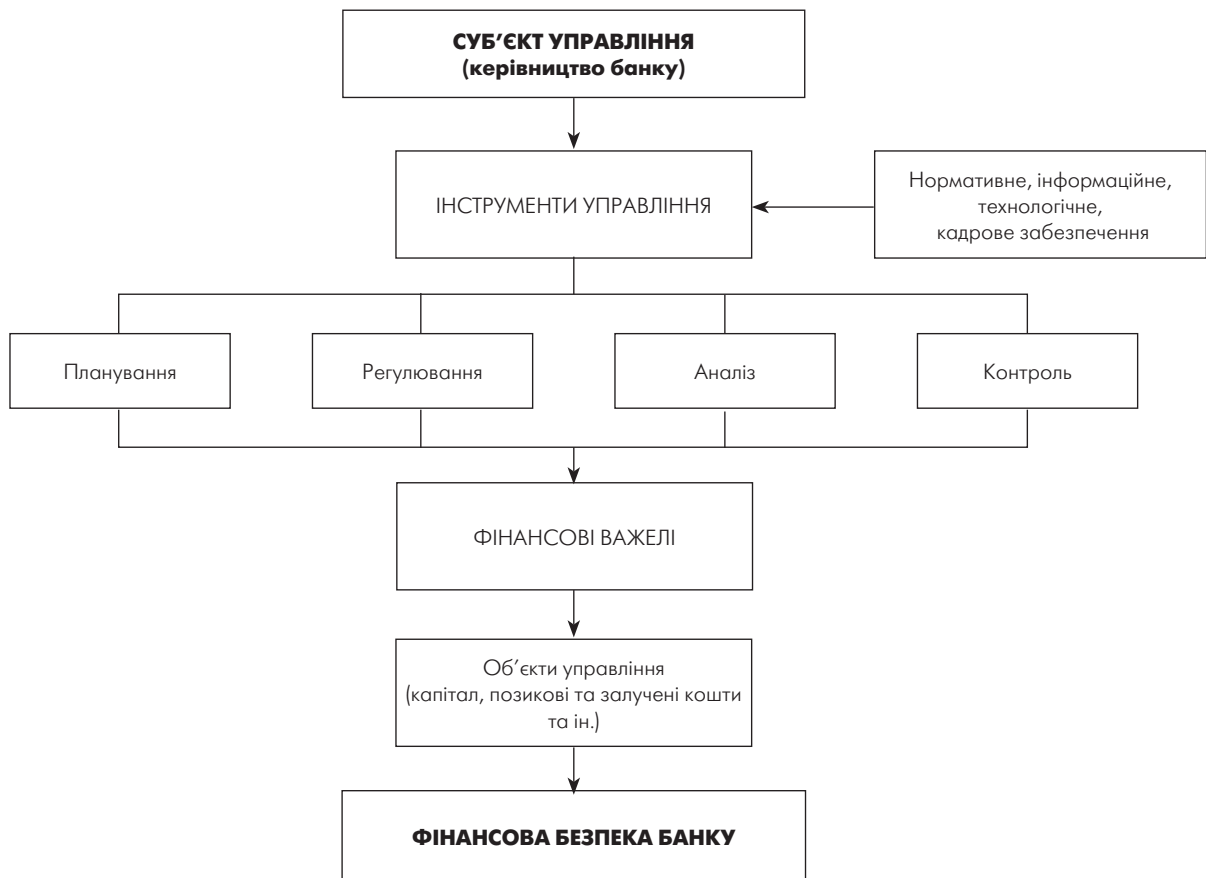

Рис. 3. Підсистема фінансових методів і важелів управління фінансовою безпекою

Ще однією загрозою фінансової безпеки банків є падіння ринкових курсів цінних паперів, що знаходяться в портфелі банку. До основних способів боротьби із зазначеним видом ризику можна віднести:

1. Лімітування обсягів операцій з цінними паперами (абсолютна сума або відсоток від активів). Визначаючи даний ліміт, банк обмежує свої можливі втрати.

2. Диверсифікація вкладів у цінні папери. Не можна допускати концентрації у торговому й інвестиційному портфелях банку цінних паперів, випущених одним суб'єктом підприємницької діяльності, або паперів, емітованих підприємствами однієї галузі, оскільки створюється дворівнева система лімітів. По-перше, визначається загальна, максимально можлива величина вкладів у цінні папери, і, по-друге, виставляються ліміти на структуру самого портфеля.

3. Зважена політика проведення торговельних операцій. На нашу думку, банки, які проводять агресивну кредитну та торговельну політику, мають більш низький рівень фінансової безпеки. Отже, для банківської установи оптимальним варіантом є використання консервативної стратегії роботи на фондовому ринку.

4. Створення резервів для проведення торговельних операцій. Завдяки резервам банк здатен покривати можливі втрати від непередбачених змін курсу ринкової вартості цінних паперів.

Як показав проведений аналіз, загрозу протиправних дій з боку службовців банків можна оцінити як доволі високу і здатну спричинити серйозні погіршення рівня фінансової безпеки. Для профілактики та мінімізації такої внутрішньої загрози рекомендуємо використовувати:

1) фінансовий контроль. Особливий наголос потрібно зробити на використанні основного методу фінансового контролю — ревізії, а також побудові ефективної системи внутрішнього аудиту;

2) заробітна плата. Працівники можуть скоїти злочин у двох випадках. По-перше, коли вони відчувають безкарність своїх дій. По-друге, коли не бачать адекватної винагороди за свої зусилля. Тому в інтересах банку керуватися принципами справедливої оплати праці в процесі визначення заробітної плати своїм працівникам.

Ще однією суттєвою загрозою є зниження рівня ліквідності банків. У фінансовій діяльності банківських установ цілком імовірна ситуація, коли вимоги вкладників банку перевищують суму його високоліквідних активів і вторинних резервів. У подібній ситуації різко знижується рі-

вень фінансової безпеки. Комерційний банк буде змушений продавати менш ліквідні активи (наприклад, довгострокові цінні папери, формувати пакети кредитів і реалізовувати їх на вторинному ринку). Дострокова ж реалізація активів призводить до втрат, оскільки банку доведеться реалізовувати їх з дисконтом. Безумовно, існують й інші методи розв'язання цієї проблеми.

Так, банк може звернутися до “керованих пасивів”, до них належать міжбанківські позики, випуск депозитних сертифікатів тощо. Але, якщо виникла системна банківська криза, доступ до ринку керованих пасивів може виявитися закритим. У такій ситуації залишається тільки один вихід — реалізація активів із втратою частини його вартості.

Щоб не допустити подібного розвитку подій, банкам потрібно використовувати і постійно вдосконалювати в процесі своєї роботи математичні методи прогнозування динаміки вимог клієнтів. Безумовно, необхідною умовою збереження фінансової безпеки є виконання нормативів ліквідності, встановлених Національним банком.

Суттєвою загрозою є низька ефективність роботи банків третьої та четвертої групи. Наприклад, величина прибутку окремих малих банків становить близько 50 тис. грн, що, безумовно, свідчить про роботу на межі самоокупності. Даний факт у поєднанні з орієнтацією цих банків на роботу з кількома великими клієнтами створює реальну загрозу їх фінансовій безпеці.

Якість менеджменту вітчизняних банків слугує об'єктом постійної критики з боку науковців, які займаються дослідженнями у сфері банківського менеджменту. Певні поліпшення у цій сфері спостерігаються, але, на наш погляд, кардинальних змін можна чекати тільки після підвищення конкуренції на банківському ринку. На даному ж етапі розвитку можна порекомендувати банкам: приймати внутрішні програми підвищення кваліфікації кадрів, відправляти працівників на стажування до іноземних банків, застосовувати матеріальні заохочення (надбавки до заробітної плати) для стимулювання працівників щодо підвищення власного професійного рівня.

Банки є одними з головних гравців валютного ринку, на якому їх діяльність полягає в управлінні пасивами та активами в іноземній валюті. Валютний ризик виникає у зв'язку зі змінами валютних курсів і пояснюється тим, що, по-перше, банки використовують різні валюти при здійсненні операцій, і, по-друге, зобов'язання і вимоги, що вира-

жені в іноземній валюті, можуть не збігатися за термінами і сумами.

За останні кілька років активність українських банків на міжнародному фінансовому ринку дещо збільшилася. Банки, відчуваючи потребу в дешевих фінансових ресурсах, розміщували власні боргові зобов'язання на закордонних ринках. Залучені кошти потім конвертувалися у гривню і прямували на кредитування фізичних і юридичних осіб. Якоюсь мірою валютні ризики стали менш актуальними після кризи іпотечного кредитування, оскільки вітчизняні банки виявилися фактично відрізненими від цього джерела. Проте після подолання кризи світовою фінансовою системою слід очікувати подальшого нарощування банками України своїх боргових зобов'язань перед іноземними кредиторами. Зважаючи на те, що наші банки не мають великого досвіду роботи на міжнародних ринках, їм потрібно приділяти більше уваги хеджуванню валютних ризиків. Інакше їх активність на цих ринках призведе до зниження рівня фінансової безпеки. Міжбанківське кредитування в Україні, на нашу думку, має в основному спекулятивний характер. Банки використовують міжбанківські кредити як джерело коштів для покриття потреби у ліквідних коштах.

Ключовим моментом, що гарантує ефективну роботу підсистеми фінансових методів і важелів, є те, що заходи щодо забезпечення фінансової безпеки не потрібно зводити до одноразових, а спрямовувати на підвищення продуктивності праці банківських працівників, скорочення операційних та неопераційних витрат, підвищення якості обслуговування клієнтів, поліпшення ризик-менеджменту та інші подібні дії. Ці завдання потрібно вирішувати незалежно від того, в якому становищі перебуває банк. Водночас криза вимагає від менеджерів, як правило, нестандартних рішень, а можливо, навіть неприйнятних для звичайного сприйняття. Наприклад, може знадобитися масове звільнення співробітників банку або закриття окремих філій. Вибір того чи іншого варіанта рішення в цілому визначається причинами, що призвели до виникнення кризової ситуації і зниження рівня фінансової безпеки. Особливістю будь-яких антикризових заходів є підвищений

ризик проведення подібних операцій. З цього випливає, що антикризову роботу потрібно проводити систематично і спрямовувати її передусім на виявлення криз на початкових стадіях.

Отже, підсистема фінансових важелів і методів надає банку необхідний інструментарій для недопущення розвитку кризових ситуацій, а також забезпечення його ефективної діяльності. Використання запропонованих нами, з урахуванням специфіки банківського сектору, інструментів дасть змогу усувати можливі проблеми в діяльності банку і забезпечувати необхідний рівень його фінансової безпеки.

Література

1. Артеменко Д. А. Механизм обеспечения финансовой безопасности банковской деятельности: Дис. ... канд. экон. наук. — Ростов н/Д, 1999. — 172 с.
2. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру // Економіка і прогнозування. — 2006. — № 1. — С. 7–26.
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. — К.: Ника-Центр; Эльга, 2006. — 776 с.
4. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підручник. — 4-те вид., допов. — К.: Ніс, 2003. — 416 с.
5. Герасимов П. А. Экономическая безопасность банка: концептуальный подход // Банковские услуги. — 2006. — № 4. — С. 20–30.
6. Горячева К. С. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. пр. — Т. 10. — Суми: Мрія-1 ЛТД, УАБС, 2004. — С. 288–295.
7. Зубок М. І. Безпека банківської діяльності: Навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003. — 154 с.
8. Долан Эдвин Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика: Пер. с англ. / Эдвин Дж. Долан, К. Д. Кэмпбелл, Р. Дж. Кэмпбелл. — СПб.: Санкт-Петербург оркестр, 1994. — 493 с.
9. Сало І. В., Криклій О. А. Фінансовий менеджмент банку: Навч. посіб. — Суми: Університетська кн., 2007. — 314 с.
10. Фінансовий менеджмент: Курс лекцій / М. М. Єрмошенко, С. А. Єрохін, О. А. Стороженко; За ред. М. М. Єрмошенко; Нац. акад. упр. — К., 2004. — 506 с.
11. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків // Фінанси України. — 2004. — № 11. — С. 118–124.

Питання безпеки — одне з найважливіших в економіці сучасного суспільства. Запропонований механізм має своєю функцією забезпечувати фінансову безпеку на постійній основі.

Вопрос безопасности является одним из самых важных в экономике современного общества. Предложенный механизм имеет своей функцией обеспечивать финансовую безопасность на постоянной основе.

The safety issue is one of the most important in economy of a modern society. The mechanism offered in article should provide financial safety on a constant basis.

Надійшла 12 квітня 2010 р.